

Бібліотечний форум:

історія, теорія і практика

Науковий, інформаційний щоквартальний журнал

Засновник – фізична особа
Башун Олена Володимирівна
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 21735 -11635 Р
від 21.12.2015
Заснований у грудні 2015 року,
м. Київ

Головний редактор
Олена Башун, канд. пед. наук

Звертайтеся до редакції:

вул. Бакинська, б. 37, к. 321,
м. Київ, 04086
067-625-36-52, 066-840-97-83
e-mail: olenabashun@gmail.com
Сайт журналу:
<http://www.libraryforum.info>

Журнал

“Бібліотечний форум: історія, теорія і практика”

Передплатний індекс **09923**
Передплатити журнал на CD, online,
off-line можна безпосередньо в
редакції
ISSN 2518-7341

Відповідальність за точність
поданих фактів, цитат, цифр
та прізвищ несуть автори
матеріалів.

Редакція залишає за собою
право літературного редагування
і скорочення статей.

Рукописні матеріали не рецензуються
і не повертаються.

Редакція не завжди поділяє
думку авторів.

За зміст рекламних та інформаційних
повідомлень редакція відповідаль-
ності не несе.

У разі передруку посилання на
журнал

«Бібліотечний форум: історія, теорія і
практика» обов'язкове.

© Бібліотечний форум: історія, теорія і практика

Інформаційний партнер
журналу –

**Українська бібліотечна
асоціація**

З	Бібліотекознавство	
М	Бондарчук Я. Погляд на тенденції, що формують майбутнє українських бібліотек: контраверсійні роздуми.....	2
І	Бібліотеки і війна	
С	Іванова І. Трансформація діяльності публічних бібліотек Києва під час війни: досвід, аналіз, виклики.....	4
Т	Новальська Ю. Бібліотечна наука і практика в умовах воєнного стану.....	7
З	Федяй С. Національно-патріотичне виховання молоді як один із пріоритетних напрямів соціально-культурної та виховної діяльності бібліотеки у реаліях війни.....	10
М	Хоружа З. І світло знань і допомога – в ім'я Перемоги.....	12
І	Науково-дослідна робота бібліотек	
С	Луговцев Ю. Інформаційні потреби віддалених користувачів бібліотек півдня України.....	15
Т	Бібліотечно-бібліографічні ресурси бібліотек	
З	Мельник М. Історико-книгознавчі дослідження фонду бібліотеки з метою створення книжкових колекцій.....	18
М	Бібліотечно-бібліографічне обслуговування	
І	Герасимова С. Літературна гра «буриме» в соціокультурному просторі бібліотеки.....	22
С	Кісельова О. Григорій Сковорода в сучасному світі.....	25
Т	Шевченко О. «Письменники, короновані словом».....	29
З	Ярмолюк А. Бібліотека та туризм: грані співпраці.....	32
М	Мережа бібліотек	
І	Вергунов В. Депозитарне зберігання книг в реаліях бібліотечної системи України.....	35
С	Діденко Л. Участь бібліотеки закладу вищої освіти в акредитації освітніх програм.....	39
Т	Малішевська Н. Національна наукова медична бібліотека України: на шляху до інклюзивного суспільства.....	41
З	Новосьолова С. Освітній коучинг як перспективна технологія мотивації та підтримки здобувачів освіти.....	43
М	Проектна діяльність бібліотек	
І	Бояринова О. П'ять бібліотек Сумщини та Чернігівщини стали ресурсними центрами для креативної молоді та підприємців.....	45
С	Історичні розвідки бібліотек	
Т	Майдак Т. Історія бібліотечної справи Кременчука.....	47
З	Нікітіна А. Книжкові пам'ятки з книгозбірні Андрія Розумовського.....	49
М	Видатні бібліотекарі, бібліографи	
І	Медведь М. Славені постаті діячів бібліотечної, книжкової та видавничої справи України та зарубіжжя.....	51
С	Осіпова Г. Маловідомі постаті бібліотеки Ніжинської вищої школи: Людмила Степанівна Кулжинська.....	55

Трансформація діяльності публічних бібліотек Києва під час війни: досвід, аналіз, виклики

У статті, яка написана за матеріалами річних звітів централізованих бібліотечних систем міста Києва, йдеться про діяльність публічних бібліотек міста у 2022 році: збереження, функціонування приміщень та фондів, активізацію інформаційної діяльності як складової інформаційного спротиву. Висвітлюються нові напрямки роботи бібліотек: волонтерська діяльність, психологічна допомога користувачам тощо.

У 2022 році український народ опинився в новій і страшній реальності, в умовах постійних загроз для життя, тривоги, жахливих руйнувань інфраструктури, коли необхідно було знаходити можливості жити й працювати. Військова агресія росії проти України зробила кожного українця воїном, готовим на своєму місці робити все задля перемоги. Головним завданням працівників київських публічних бібліотек з перших днів повномасштабного вторгнення росії стало вижити, зберегти персонал, книжковий фонд, приміщення бібліотек. Працівниками організовано та проведено роботи з укріплення віконних вітрин, забезпечено надійне збереження цінної частини книжкового фонду бібліотек.

Більшість бібліотекарів, хто мав доступ до інтернету, з першого дня долучилися до активного спротиву на інформаційному фронті: окрім важливої інформації в умовах воєнного стану, на вебсторінках бібліотек намагалися поширювати світові правду про жахіття, які чинять російські агресори на українській землі, в українських містах, публікуючи коментарі та світліни під постами телеграм каналів, в особистих повідомленнях, під ві-

део. Потужна інформаційна діяльність тривала через систематичні публікації з інформаційної гігієни, протидії ворожій пропаганді та дезінформації тощо.

Навесні 2022 року, в результаті ракетних атак по Києву, приміщення 5 бібліотек у Подільському та Шевченківському районах зазнали пошкоджень – це здебільшого вибиті вікна та двері, зруйновані стіни будівель. Ремонтні служби міста досить швидко полагодили приміщення, і вже з осені оновлені бібліотеки приймали своїх відвідувачів.

У березні 2022 року окремі бібліотеки по кілька годин на тиждень відчинялися для відвідувачів. Саме в цей час було розпочато процес формування на базі бібліотек центрів гуманітарної допомоги та волонтерства: приготування їжі, енергетичних батончиків; допомога самотнім; придбання продуктів, пошук необхідних ліків; підготовування безпритульних домашніх тварин та пошук місця утримання для них; нагляд за квартирами, які залишилися без господарів та пересилання речей людям, які покинули місто і країну; плетення сіток, пошиття розвантажувальних жилетів, балаклав, прапорів, білизни; догляд за дітьми інших переселенців; організація різноманітних культурних ак-

Інна Іванова,

завідувачка науково-методичного відділу Публічної бібліотеки імені Лесі Українки для дорослих міста Києва

тивностей для евакуйованих дітей (майстер-класи, читання, музичні зустрічі); збір, сортування одягу тощо.

У березні 2022 року бібліотеки запрацювали й як укриття: підвальні приміщення 9 бібліотек стали прихистком для мешканців навколишніх будинків, а бібліотекарі в них – волонтерами. З листопада 2022 року в бібліотеках Деснянського, Оболонського та Солом'янського районів відкрилися «пункти Незламності», які, у разі тривалого аварійного відключення електроенергії, перетворювалися на острівці безпеки, стабільності, тепла та єдності українців.

Активувалася взаємодія бібліотекарів, що змушені були виїхати за кордон, з місцевими бібліотеками. Спільними зусиллями в них організовувалися центри гуманітарної допомоги та центри читання для українців, яких прихистили європейські міста. В цей час гострою стала проблема повної відсутності української літератури на книжковому ринку і у фондах більшості публічних бібліотек зарубіжних країн. Тому, трохи отямившись від шоку, наприкінці березня 2022 року Публічна бібліотека ім. Лесі Українки запровадила ініціативу «Книжки вслід» зі збору та посилення українських книжок до міст Європи, хоч ще і не зовсім усвідомлюючи, як їх доставити за призначенням. Допомогали волонтери, а також через соціальні мережі і розсилки бібліотекарі почали звертатися до читачів, видавців, письменників. Таким чином акція почала набирати оберти. Вже до кінця 2022 року за підтримки бібліотек міста було зібрано, придбано за фінансової благодійної допомоги та доставлено у понад 30 європейських міст близько 7 000 примірників чудових видань українською мовою для дітей і дорослих.

2022 рік залишив на сторінках бібліотечних сайтів і акаунтів у соціальних мережах, бібліотечних

каналах YouTube та інших інтернет-платформах велику кількість відеозаписів заходів інформаційного, просвітницького та культурно-дозвіллевого характеру, створених буктрейлерів, подкастів, презентаційних відеороликів. Бібліотеки зі своїх акаунтів у Фейсбуці організували прямі відеовключення зустрічей з цікавими особистостями, на платформі StreamYard та ZOOM проводили майстер-класи, консультації та інші онлайн-зустрічі, що дозволили безпосередньо спілкуватися з користувачською аудиторією. Слід відзначити активність та високий професійний рівень бібліотекарів-модераторів прямих етерів бібліотек імені О. Грибоєдова, Є. Кравченка, О. Шварцмана, Центральної районної бібліотеки імені І. Франка, Центральної районної бібліотеки імені П. Загребельного, Публічної бібліотеки імені Лесі Українки, під час яких велася важлива просвітницька діяльність та промоція книжок.

З 24 лютого 2022 року більш ніж половина працівників бібліотек не мала змоги працювати через військову загрозу: частина бібліотекарів евакуювалася, частина осіб були на «простої», у відпустці без збереження заробітної плати тощо. А вже на початку червня 2022 року 98 бібліотек відкрили свої приміщення для відвідувачів, не зважаючи на те, що із 1 400 працівників бібліотек майже 800 не повернулись із евакуації.

У вересні 2022 року ситуація дещо поліпшилася: всі 139 публічних бібліотек столиці відкрилися для користувачів, хоча третина бібліотекарів ще була поза межами Києва. І лише наприкінці 2022 року все нормалізувалося – майже всі працівники повернулись до повноцінної роботи.

Активність в інформаційному просторі, постійний пошук та освоєння нових практик з надання професійних бібліотечних послуг у форс-мажорних обставинах

допомогли в умовах обмежених бібліотечних можливостей залучити широку аудиторію віртуальних користувачів, таким чином значно розширивши її географічно. А продемонстрований рівень володіння сучасними інформаційними технологіями, компетенції та знання бібліотекарів сприяли покращенню іміджу і авторитету бібліотек як багатofункціональних центрів літературно-мистецького та культурного життя громад. Столиця приймала вимушено переміщених осіб (ВПО), тож заради стабілізації їхнього емоційного стану бібліотеки забезпечували проведення зустрічей з психологами, юристами, письменниками, тренінгів з невідкладної медичної допомоги тощо.

Широкомасштабна агресія росії проти України змусила громадянське суспільство взятися за таку роботу, яка мала би бути виконаною ще десятиліття тому: позбутися нав'язаних елементів російського символічного світу, в тому числі і в назвах бібліотек. Першою змінила свою назву і стала бібліотекою на Пріорці для дітей бібліотека ім. С. Чекаліна (Оболонська ЦБС); триває процес перейменування ще 26 книгозбірень.

Практично усі київські бібліотеки доєдналися до Всеукраїнського мовного проекту «Єдині» через проведення на їх базі розмовних курсів української мови. В бібліотеках Голосіївського, Деснянського, Солом'янського, Шевченківського районів для внутрішньо переміщених осіб, які прагнуть покращити знання з української мови, організовано розмовні клуби «Експрес-курс української мови», «МовоСвіт на Освіті» тощо.

Дебютом 2022 року став розмовний клуб «Пригости мене розмовою – українською мовою», який організовано для киян, вимушено переміщених осіб й усіх, хто хоче вдосконалити свої знання й навички комунікації (Публічна бібліотека імені Лесі Українки).

Родинні розмовні клуби української мови для внутрішньо переміщених осіб за підтримки ГО «Українська гуманітарна платформа» працюють у Центральній районній бібліотеці ім. П. Тичини, бібліотеці № 16 для дітей Дніпровського району.

В бібліотеці ім. В. А. Симоненка для дітей з вересня 2022 року працює ініціатива «Навчай українською». Це – розмовний клуб для тимчасово переміщених осіб, дружнє середовище підтримки та обміну досвідом, практика розмовної української мови з корисним та розважальним контентом.

У приміщенні бібліотеки ім. Миколи Руденка з липня 2022 року організовано роботу комплексного консультативного центру для внутрішньо переміщених осіб. Тут можна отримати консультації спеціалістів соціальних служб, центрів надання адміністративних послуг, центрів зайнятості, пенсійних фондів, управлінь освіти, охорони здоров'я, міграційних служб, а також психологічну та юридичну допомогу (щочетверга, з 09.00 до 13.00).

Для внутрішньо переміщених осіб, біженців, громадян, які потрапили у складні життєві обставини на базі бібліотек відкрито консультативні пункти з надання адміністративних послуг (Центральна районна бібліотека «Свічадо», бібліотека ім. О. Блока), групу психологічної підтримки (бібліотека ім. О. Герцена). При Бібліотеці сімейного читання ім. М. Лермонтова працює команда кризових психологів «Психолог на телефоні» (11 осіб).

Бібліотекарі Києва долучилися до роботи гуманітарних складів, громадської ініціативи «Маскувальна сітка для армії руками волонтерів», переказували власні кошти на рахунок ЗСУ, збирали посуд для виготовлення м'ясних консервів, шили білизну для захисників держави тощо.

У 2022 році покладено початок

реалізації нових та продовжена діяльність важливих суспільно значущих проєктів, до прикладу, проєкт «БібліоПроба» (Публічна бібліотека імені Лесі Українки) продовжує і доповнює попередній – «Видима бібліотека» щодо ресоціалізації засуджених. Метою нового проєкту є надання суб'єктам пробації (засудженим особам, які відбувають покарання без позбавлення волі) культурно-освітніх та інформаційних послуг для розвитку їхнього креативного та інноваційного потенціалу, що сприятиме їх ресоціалізації в суспільстві, а також підвищенню компетентностей персоналу Центру пробації.

Бібліотека ім. В. Некрасова започаткувала співпрацю з командою волонтерського проєкту «Східний менті» (навчання підлітків), ставши місцем локації для проведення занять із вмотивованими підлітками-переселенцями з дитячих будинків і не тільки.

Колектив бібліотеки ім. В. А. Симоненка для дітей Голосіївського району став співзасновником проєкту «Сорочка для захисника». Щосуботи в бібліотеці збираються матері, дружини, вдови, доньки військовослужбовців Збройних Сил України на арттерапію та вишивання: вони вишивали та шили оберегові сорочки для воїнів.

У Дніпровській ЦБС однією з найяскравіших подій стала організація літнього табору «БібліоЛіто» (бібліотека ім. В. Маяковського), яка підготувала різноманітні заходи з промоції дитячого читання. До програми літнього табору були включені інтерактивні заходи, квести, цікаві зустрічі, спортивні та інтелектуальні ігри, майстер-класи, голосні читання, конкурси та вікторини.

У ЦРБ «Свічадо» організована відпочинкова програма «Літо 2022». Понад 60 дітей шкільного віку, що потрапили у складні життєві обставини, мали змогу проводити літні канікули у бібліотеці. І

таких проєктів налічується не один десяток.

Впродовж 2022 року послугами бібліотек м. Києва скористалось 466,2 тис. користувачів – 13,7 % усіх зареєстрованих жителів м. Києва, і це – зважаючи на військові загрози та обмеження у зв'язку з відключеннями світла, постійними тривогами та комендантською годиною.

Разом з тим, період обмежень фізичного відвідування бібліотек через часті та тривалі повітряні загрози використовувався для внутрішньої роботи над актуалізацією фондів, звільненням від застарілої та зношеної літератури, відповідно до рекомендацій Міністерства культури та інформаційної політики. Загалом за 2022 рік з фондів бібліотек вибуло 224 870 прим. морально і фізично застарілої літератури (6,2 % фонду). Продовжувалася робота з перекласифікації фондів на УДК: визначалися та проставлялися нові індекси, надавалися поточні консультації з індексування складних випадків, проводилося розставлення фондів та їх поличкове оформлення.

Активізувалася інформаційно-бібліографічна робота: у 2022 році бібліографи зафіксували понад 79 тис. звернень та підготували понад 400 інформаційно-бібліографічних матеріалів, майже 1,3 млн користувачів відвідали сайти бібліотек. На жаль, війна з агресором продовжується, і бібліотечний інформаційний спротив ще довго буде актуальним.

Підбиваючи підсумок, варто зазначити: публічні бібліотеки м. Києва змогли адаптуватися до умов війни та мають можливість надавати повний спектр професійних бібліотечних послуг постійним користувачам та усім охочим, тримаючи інформаційний фронт, збираючи кошти для ЗСУ і, тим самим, наближаючи нашу перемогу!